

“DİNÎ BİLGİLERİ ÖĞRENMEYEN ÇOCUKLAR ÇALIŞTIRILMAYACAK!”

Talim-i Sibyan Fermanı

Osmanlı memleketinde, eğitimin hukukî olarak zorunlu hâle getirilmesi, Sultan İkinci Mahmud devrinde, “Talim-i Sibyan Fermanı” ile olmuştur. Fermanın muhtevasına bakıldığında, sultanın temel dinî eğitime ne kadar önem verdiğini ve çocukların eğitimlerini tamamlamadan çalıştırılmasına müsaade edilmediğini görmekteyiz. Bünyesinde, Osmanlı ve daha sonrasi eğitimin tarihi bakımından ilkleri barındıran ferman, son derece önemli bir belgedir...

FERMANIN ASLÎ ŞEKLİ

İstanbul kâdısı faziletli efendi,

Cümleye ma'lûmdur ki ümmet-i Muhammed'denim diyen kâffe-i ehl-i İslâm'a göre ibtidâ şerâit-i İslâmiyye ve akâid-i dîniyyesini öğrenip bilmek, ba'de'uhü iktisâb-ı ma'îşet için hangi dirliğe sülûk edecek ise etmek ve'l-hâsil her bir şeyden evvel zarûriyyât-ı dîniyyeyi öğrenmekliğı umûr-ı dünyeviyeyinin cümlesine takdim eylemek lâzım iken bir zamândan beri ekser-i nâs analarının ve babalarının seyiyesi olarak kendileri câhil kaldıkları misillü evlâdlarının câhil kalmasını dahi düşünmeyerek ve Rezzâk-ı âlem olan Hak Sübhânehü ve Te'âlâ hazretlerine adem-i tevekkül ile heman akçe kazanmak dâ'iyesine düşerek çocukları beş altı yaşına vardığı gibi mektebden alıp ehl-i hîref yanına şâkirdliğe verdiklerinden o makûle sabîler küçükdün ceahâletle büyüyüp sonra dahi okuyup öğrenmekliğe heves etmediklerine binâen vizr ü vebâlleri analarının ve babalarının boynuna olup yevm-i kıyâmetde bir taraftan bunlar giriftâr-ı mesûliyyet ve bir taraftan kendileri dücâr-ı hîzy ü nedâmet olacaklarından başka ma'âzallâhi te'âlâ zemâneyi dahi ceahâlet isti'âbiyla ekser-i halk diyânetden bi-haber olduklarından bu keyfiyet nusretsizliğe sebeb-i müstakîl olup asamenallâhu te'âlâ böyle giderse min-kibeli'r-Rahmân terbiye-i şedîdeyi müstelzim olacağı erbâb-ı basîrete zâhir ü hüveydâ olmaktan nâşi ibad'-i Müslimîn'i o misillü dünyâ ve âhiret ukûbetinden tahlîs ve sıyânet lâzım gelmekle imdi emr-i dinde şerm ü istihyâ câiz olmadığına binâen şimdiye kadar câhil kalmış olan genç ve ihtiyâr bi'l-cümle ümmet-i Muhammed câhiliğinin dâreynde vehâmetini düşünüp ve bu bâbda birbirinden utanmayarak hemen Hak'dan utanıp kendileri buldukları kâr u kisb ve san'at ü hizmetleri arasında bilmedikleri mesâil-i dîniyye ve akâid-i İslâmiyelerini dahi öğrenip bilmekliğe hasbe'l-îmkân sa'y ü gayret ve ol vecihle kendilerini dâreyn selâmetliğine ırgürmekliğe sarf-ı vûs' ü makderet eylemeleri farîza-i uhde-i diyânetleri olduğundan başka fimâ-ba'd herkes evlâdlarını mürâhik derecesine varmadıkça ve ilmihâl ve şerâit-i İslâmiyye'sini lâyıkıyla ta'allüm etmedikçe mektebden alıp ustaya vermemek ve mürâhik olup ustaya vermek derecesine geldikde babası ve babası yok ise sâir velîsi olan kimesne mürâhik derecesinde olduğunu eğer İstanbul sekenesinden ise İstanbul kâdısı olan efendi tarafına ve eğer Eyüp, Üsküdar ve Galata sükkânından iseler kâdılar efendiler tarafına mekteb hocasıyla berâber varıp ve çocuğu dahi götürüp gösterip taraf-ı şer'den yedlerine memhûr izin tezkiresi almak ve izin tezkiresi olmadıkça esnâf tâfesi şâkirdliğe almamak ve şâkird alınmaklıkda esnâf kethüdâlarının dahi re'y ve ma'rifetleri munzam olmak lâzımeden olduğuna binâen şâyed esnâfdan biri o makûle tezkiresiz çocuğu şâkirdliğe alır ve babası ve vâlidesi verir ise okuduğu mektebin hocası veyâhüd mahallesinin imâmı doğru kâdi efendilere haber vermek ve kâdi efendiler dahi bu keyfiyet ihyâ-yı dîn-i mübin kaziyyesine mebnî olduğundan taraflarından taharrî olunarak izin tezkiresi almaksızın san'ata verilmiş sabî bulunur ise alanı ve vereni ve ol esnâfın kethüdâsını ve haber vermediği içün mekteb hocasını li-eclî't-te'dîb Bâbâilî'ye inhâ eylemek ve anasız ve babasız yetim çocuklar olup da kimesnesizliği sebebiyle zarûrî bir usta yanında veyâhüd bir kimesnenin terbiyesinde bulunur ise ustası ve gerek mürebbisi olan adam bunu sırf san'at öğrenmekliğe ve hizmete hasr etmeyerek günde iki def'a mektebe gönderip mürâhik oluncaya kadar okutdurmak ve kezâlik el-hâletü hâzihî ustalarda bulunan çocuklar dahi bi-tibkihâ bu nizâma dâhil olarak anası ve babası veyâ sâir velîsi olanlar ustadan alıp mektebe vermek ve kimesnez olanları dahi ustaları mektebe verip câhil kalmamasına dikkat etmek ve mekteb hocaları dahi mektebelerde bulunan çocukları güzelce okutup Kur'ân-ı Azimû's-sân'ı ta'lim akabinde her bir çocuğun haysiyet ve isti'dâdına göre tecvîd ve ilmihâl misillü risâleler okudarak şerâit-i İslâmiye ve akâid-i dîniyelerini öğrenmekliğe sa'y ü ikdâm eylemek üzere ale'l-umûm tembih ve ikâz olunmasına irâde-i seniyye sudûruyla keyfiyet Bilâd-ı Selâse kâdılar efendilere başka başka bâ-fermân-ı âli tembih kılınmış olmakla siz dahi Âsitâne'de kâin bi'l-cümle mahallât imâmîlerini ve mekteb hocalarını ve esnâf kethüdâlarını tarafınıza celb ederek tembihât-ı mezkûreyi gûş-ı hûşlarına telkîn ü tefhîm ve işbu fermân-ı âlinin birer mûmzâ sûretlerini dahi yedlerine it'â birle imâmlar mahalleleri ahâîlerine ve kethüdâlar dahi esnâflarına okuyup anlatmak ve mekteb hocaları dahi bilip mücebiyle amel etmek üzere cümlesine gereği gibi tembih ve te'kide mübâderet ve bi-tevfikihî te'âlâ işbu nizâm ve tembihâtın ale'd-devâm icrâ ve istikrârı vesâilini istihâlâ tarafınızdan dahi bi'z-zât ihtimâm ve dikkat eyleyesiz deyü buyruldu.

Fİ 17 Ra sene 1240.

Kaynaklar: Sahhâflar Seyhî-zâde Seyyid Mehmed Esad Efendi, Vak'a-nüvis Esad Efendi, Tarih, nshr. Ziya Yılmaz, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 2000, s. 361-364, Ahmed Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, Tertib-i Cedid, XII, Matbaa-i Osmâniye, Dersaadet 1309, s. 107-238-240; İstanbul Mahkemesi 154 Numaralı Sicil (H. 1237-1246 / M. 1822-1831), haz. Abdülrah. Sivridağ-Mustafa Yılmaz, İstanbul Kültür AS, İstanbul 2019, s. 174-176, Ömer Faruk Yılmaz, Osman Gâzi'den Sultan Vahidüddin Han'a Osmanlı Tarihi, c. 5, Camlica Başı Yayın, İstanbul 2013, s. 296-300.

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE FERMAN

Faziletli İstanbul kadısı efendi,

Herkesçe malumdur ki “ümmet-i Muhammed'denim” diyen bütün Müslümanların öncelikle İslâm'ın şartlarını ve dinî akidelerini öğrenip bilmesi, sonra geçimini sağlamak için hangi işi yapacaksa onunla meşgul olması, sözün özü, her şeyden evvel zarurî dinî bilgileri öğrenmesi ve bunu dünya işlerinin tamamından önde tutması son derece lazımdır. Ne var ki bir süredir insanların birçoğu, ana ve babalarının hatası sebebiyle cahil kaldıkları gibi, evlatlarının cahil kalmasına da kendileri göz yumarak ve âlemi rızıklandıran Allahü Teâlâ Hazretleri'ne tevekkül etmeyerek, hemen para kazanma sevdasına kapılıp çocuklarını beş altı yaşına girdiği gibi mektepten alıp bir esnafın yanına çıraklığa vermektedirler. Bu gibi çocuklar, küçüklükten itibaren cehaletle büyüyüp sonra da okuyup öğrenmeye heves etmediklerinden, günah ve veballeri ana ve babalarının boynuna olup, kıyâmet gününde bir taraftan ana-babaları mesuliyet altında kalacak, bir taraftan da kendileri utanç ve pişmanlığa uğrayacaklardır. Bundan başka, Allah korusun çağımızı da ceahlet kaplayıp halkın çoğu dinden habersiz olduklarından bu durum, -girilen savaşlarda- Cenab-ı Hak'ın yardım etmemesinin yegâne sebebi olmaktadır. Allah muhafaza buyursun, böyle giderse Allahü Teâlâ tarafından şiddetle terbiye edileceğimiz, basiret sahiplerine göre apaçık bir husustur. İşte bundan dolayı Müslümanları, o gibi dünya ve ahiret ceza ve azabından koruyup kollamak lazım gelmiştir.

Hal böyle olunca; dinî hususlarda utanma caiz olmadığından, şimdiye kadar cahil kalmış olan genç ve ihtiyar bütün ümmet-i Muhammed, cahilliğın iki dünyada da vehametini düşünüp ve bu konuda birbirinden utanmayarak sadece Cenab-ı Hak'tan utanıp, meşgul oldukları iş ve güçleri yanında, bilmedikleri dinî meseleleri ve İslâmî akideleri de bilip öğrenmeye imkân nisbetinde gayret etmeleri ve o şekilde kendilerini iki cihan saadetine ulaştırarak amellerle meşgul olmaya çalışmaları, üzerlerine düşen dinî bir farizadır. O sebeple bundan sonra;

1-Hiç kimse evladını bulûğ çağına yaklaşmadıkça ve ilmihâl ve temel dinî bilgileri layıkıyla öğrenmedikçe mektepten alıp ustaya vermeyecektir.

2-Çocuk, bulûğ çağına yaklaşıp ustaya verme derecesine geldiğinde babası, babası yoksa velisi olan kimse, çocuğun bulûğ çağına yaklaşmış olduğuna dair, eğer İstanbul sakinlerinden ise İstanbul kadısı olan efendi tarafına, eğer Eyüp, Üsküdar ve Galata sakinlerinden iseler oraların kâdılar olan efendiler tarafına mektep hocasıyla beraber gidip ve çocuğu da götürüp gösterip, kadı

efendilerden mühürlü izin tezkiresi alacaklardır.

3-İzin tezkiresi olmayan çocuk, esnaf tarafından çıraklığa alınmayacaktır.

4-Çırak olarak alınmak hususunda esnaf kethüdâlarının da görüş ve bilgilerinin alınması gerektiğinden, şâyet esnaftan biri, o gibi izin tezkiresi olmayan çocuğu çıraklığa alır, babası ve annesi de verirse, okuduğu mektebin hocası veya mahallesinin imâmı doğruca kadı efendileri durumdan haberdar edecektir.

5-Kadı efendiler de bu durum din-i mübini ihyâ hususuyla alakalı olduğundan, bizzat araştırarak, izin tezkiresi almaksızın çıraklığa verilmiş küçük çocuk bulunursa, alanı, vereni ve o esnafın kethüdâsını ve haber vermediği için mektep hocasını, cezalandırılmak üzere Bâbâilî'ye bildirecektir.

6-Anasız ve babasız yetim çocuklar, kimesizliği sebebiyle mecburen bir usta yanında veya bir kimsenin terbiyesinde bulunursa, ustası ve gerek mürebbisi olan adam, bu çocuğu sırf meslek öğrenmek ve çalışmakla meşgul etmeyerek günde iki defa mektebe gönderip bulûğ çağına yaklaşıncaya kadar okutacaktır.

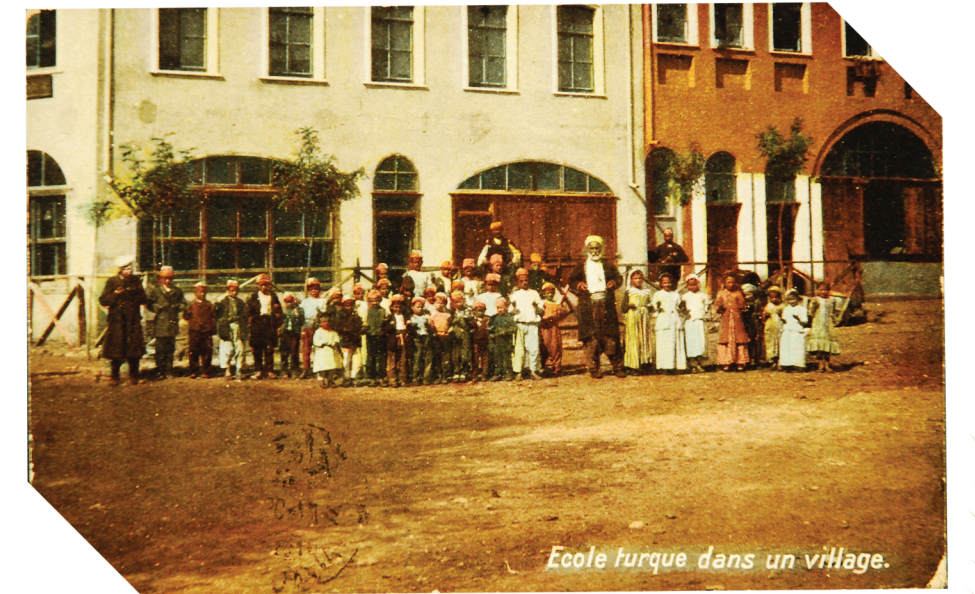
7-Keza bugün usta yanında bulunan çocuklar da aynı şekilde bu kaideye dâhil olarak anası ve babası veya diğer velisi olanlar, bu çocukları ustadan alıp mektebe vereceklerdir. Kimesnez olanları da ustaları mektebe verip cahil kalmamasına dikkat edeceklerdir.

8-Mektep hocaları da mekteplerde bulunan çocukları güzelce okutup Kur'ân-ı Kerim'i öğrettikten sonra, her bir çocuğa, derece ve kabiliyetine göre tecvîd ve ilmihâl gibi risaleler de okutarak temel İslâmî bilgileri ve dinî akâidi öğrenmeleri için gayret edecektir.

Bu hususlara dikkat edilerek umumî bir tembih ve ikazda bulunulmasına dair padişah iradesi çıkmıştır. Durum, Üç Belde kâdılar efendilere de başka başka fermanlarla tembih kılınmıştır.

Siz de İstanbul'da bulunan bütün çocukları mahalle imamlarını, mektep hocalarını ve esnaf kethüdâlarını yanınıza çağırarak bu hususları onlara da güzelce anlatıp belletin ve bu fermân-ı âlinin imzalı birer suretini de ellerine teslim edin. İmamlar, mahallelerdeki halka, kethüdâlar da esnafına okuyup anlatınlar; mektep hocaları da bilip gereğiyle amel etmek üzere cümlesine gereği gibi tembih olunsun. Allahü Teâlâ'nın yardımıyla bu nizâm ve tembihâtın devamlı olarak icra edilip uygulanması hususunda, siz de bizzat ihtimâm ve dikkat edesiniz.

9 Kasım 1824

Ecole turque dans un village.